

פרידת נצח זו לצד זו עומדות תשע המשאיות הצבאיות הכבדות, שהביאו את הארונות מית'הקברות הצבאי בדרום, לירושלים. הן מוכנות למסע האחרון.

דופן הבכא על כל משאית הונחו ששה ארונות. הורים שכולים, אלמנות, אחים ובנים תלים על הארונות, ממררים בבכי. על הארון הראשון — יוסף תס.

בני בני אבשלום. מי יתן סותי אני תחתיך
 כך קונן המלך דוד על בנו אבשלום. זוהי גם קינתו המזועזעת של אב שכול זה, הרכון על קבר בנו, בחלקת הקבורה.

המייסדר האחרון

שנה אחרי מלחמת סיני הובאו 54 מחלליה לקבורה שניה בהר המנוחות בירושלים

„סעדיה איפה אתה? למה אתה לא בא לחתונה שלך?“ צעקה אמו של סעדיה קירה, והיכתה באגרופיה על הארון. „זה שקר!“ היא יללה, „אתה לא מת! זה שקר... סעדיה!“ אסתר ססחי נפלה על הארץ וכבשה את פניה בחול. היא סרצה בכבי קורע-לב, היכתה בדידה על פניה. אחיה הרים אותה ונשא אותה הצידה. „לא צריך“, אמר לאנשי האמבולנס, שמיהרו אליו. „היא חזקה, לא צריך כלום.“ בעלה שלום השאיר אחריו יתום בן ארבע. אסתר שוטפת רצפות בבית-ספר כדי לפרנסו.

הארונות נעלמו תחת משא של פרחים ותמונות של הרוגים. אב שכול עלה על מכונית. נשכב ליד ארון בנו ולחש: „למה, למה אתה מת? גם אני רוצה למות.“

★ ★ ★

שיירה יצאה לחר הרצל שם, בחלקת סלע, נחצב קבר אחים גדול. מחיצות של אבנים מסותתות חילקו אותם למדורים. מסביב ניצב משמר כבוד. בזה אחר זה נבלעו הארונות בתאי האבן. מאות המתאבלים נדחקו אל גדר החבלים. החון הצבאי קרא אל מלא רחמים: קולו נבלע בסערת קולות הקרובים. בשעת קריאת הקריש הדהד אמן עמוק, שהתגלגל על פני הגבעות הסמוכות.

לפתע פרץ גבר מזדקן את שרשרת השומרים, הסתער על אחד הקברים, נכנס פנימה והשתטח על הארון. סאלח רחמים רצה להיקבר עם בנו נורי. מאז מת בנו הבכור, חלה האב ואיבד את כושר עבודתו. בנו הצעיר משרת כיום באותה יחידת שריון, בה שירת אחיו המנוח. שני חיילים גברתיים הוציאו את האב מתוך הקבר; כובעו נפל ונשאר בפנים. סאלח כרע ארצה בין רגלי החיילים ומירר בככי: „נורי... נורי...“

דמות קטנה לבושת שחורים נכנסה אל החלקה. דויד בן-גוריון חצה את השטח בצעד מהיר והתייצב ליד הרמקול. בקול עייף נשא את דבריו. הוא דיבר על המבצע ההיסטורי, על תודת האומה וזכרון הנצח. אך איש כמעט לא הקשיב. הקרובים, קרבותיו האמיתיים של הסיבוב השני, היו שקועים בצערם שלהם. לא היה להם פנאי לחשוב על היסטוריה. כיתת חיילים חבושי כומתות אדומות ירתה שלוש יריות כבוד. הארונות כוסו בעפר. הורים וקרובים התפרזו על פני השטח. המייסדר האחרון הסתיים.

הם ניצבו בשורה רוממה — 54 ארונות-עץ פשוטים. כל ארון נשא שלט. כל שלט נשא שם. כל שם עולם שנחרב. לפני שנה בדיוק יצאו דרומה המשאיות הכבדות, כשהן נושאות לוחמים נרגשים. 17 מהם נפלו בקרב. ביום הרביעי האחרון שוב נעו המשאיות הכבדות. הן העבירו את חללי סיני צפונה, לקבורתם השניה, הסופית.

עוד בשעות הבוקר המוקדמות פונתה רחבת בניין-האומה, ובמרכזה סומנו ריבועי סיד. אל הרחבה נמשך זרם דליל אך בלתי-פוסק של אנושות אבה, דוממה, חפוית-ראש. הם התאספו בשולי המיגרש המסומן, והמתינו בשקט כבוד. רק מדי פעם נשמעה אנקת-כאב בתוך הדממה. אנשי העזרה הראשונה עמדו ליד האמבולנסים שלהם, מוכנים. הכל חיכו להופעת המשאיות.

בפינה עמד זוג בגיל העמידה. הגבר לבש חליפה אפורה, אשתו לבשה בגד שחור. הם חיכו, יחד עם כולם. פעם היה למהנדס אליעזר גלי-עד בן. שמו היה יוסף. כולם קראו לו יוסי, והוא ניגן בקלרינט. יוסי נפל במיטלה, הקלרינט שלו מונח בבית מיתום. לא רחוק מהם עמדה תימניה נפוחת-עיניים. בעלה עלה על מוקש ברפיח; היא נשארה בודדה עם שתי בנותיה. סעדיה עזאד היה בן 35 במותו. הצעירה בבנותיו היא בת שנה וחצי.

לפני שנה, בשעת-לילה מאוחרת, דפקו שני חיילים על דלת משפחת ועקנין. הם הוריעו להורים כי משה בן וקוגיהם איננו עוד. הוא היה בן 17, הצעיר בחללים. המשפחה עמדה גם היא וחייכה.

★ ★ ★

בשעה אחת בדיוק נשמע רעש המכוניות המתקרבות. המשאיות החומות נכנסו אל הרחבה והסתדרו על ריבועי הסיד. חיילים הורידו את דפנות המשאיות ומטענן הסראגי התגלה במערומיו. לרגע קפאו כולם על מקומם. אך מיד אחרי-כן החלה ההסתערות, והמכוניות טבלו בים של ראשים. תחילה נשמע רק בכי חרישי. הבכי הפך יללה ממושכת. הקולות עלו וגאו עד כי נישאו כשאנה אל לב השמים.